

Левицький А.О.,

кандидат юридичних наук,
начальник управління
криміналістичного забезпечення,
Головне слідче управління
Національної поліції України,
полковник поліції
(*м. Київ, Україна*)

Москалюк О.М.,

кандидат юридичних наук,
старший спеціаліст-криміналіст з
особливих доручень управління
криміналістичного забезпечення,
Головне слідче управління
Національної поліції України
(*м. Київ, Україна*)

РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛІСТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЗАВДАНЬ У МЕЖАХ ДЕОКУПАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

В умовах повномасштабної війни російської федерації проти України суб'єкти сектору безпеки і оборони змушені функціонувати в нових, надскладних, умовах, і виконувати не типові для попереднього, мирного часу, завдання. Зазначене стосується, зокрема, і підрозділів криміналістичного забезпечення Національної поліції України (НПУ), які разом з іншими правоохоронними органами, у межах своїх повноважень та в умовах дії правового режиму воєнного стану, виконують завдання, пов'язані із сприянням здійсненню Силами оборони відсічі збройній агресії, забезпеченню громадського порядку, реалізації заходів із деокупації звільнених територій.

За три роки повномасштабної війни багато громадян України внаслідок бойових дій опинилися у ситуації потреби допомоги задля збереження власного життя і здоров'я, державного, комунального, а також власного майна. І одними із перших таку допомогу надають саме працівники НПУ. На деокупованих територіях, або на територіях, де провадяться активні бойові дії, поліцейські, разом із Національною гвардією України, іншими суб'єктами проводять евакуацію громадян, рятують їх від обстрілів, доставляють у небезпечні райони гуманітарну допомогу [1, 5].

Враховуючи зазначене, погоджуємося із думкою про те, що ефективна реалізація поставлених перед органами і підрозділами НПУ завдань воєнного часу має здійснюватися на основі відповідного реаліям, якісного та розгалуженого нормативно-правового підґрунтя [5, с. 96].

Відповідно до внесених до Закону України «Про Національну поліцію» [3], Законом України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції»

України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» [2] (ст. 23, п.п.39-42, 45) змін, у межах визначеної законодавством компетенції, НПУ у цілому та її працівники: «... здійснюють розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень; організовує роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт; здійснює техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху; здійснює представництво та виконання зобов'язань країни перед Інтерполом та Європолем та організовує взаємодію з іншими правоохоронними органами і зазначеними інституціями; здійснює збирання біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання, у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України». Також, в умовах активних бойових дій, однією із надважливих завдань НПУ, згідно з п.4 ч.1 ст.2 Закону «Про Національну поліцію» [3] є «надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги».

Реалізуючи зазначені та інші завдання, органи і підрозділи НПУ, самостійно або у взаємодії з іншими правоохоронними чи воєнізованими формуваннями, протидіють диверсійним групам ворога; займаються фіксацією воєнних злочинів росіян; розмінуванням; техніко-криміналістичним забезпеченням огляду місця події, зокрема, пов'язаної з обстрілами та пожежами; провадять спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів; фіксують надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів або/чи загроз вибуху. На територіях, які є театром активних бойових дій, у прифронтових зонах, поліцейські здійснюють евакуацію населення, доставляють гуманітарну допомогу, запобігають фактам мародерства тощо [1, с. 224].

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну робота криміналістів НПУ зазнала кардинальних змін. Опанування в умовах обмеженого часу інноваційних методів збору та навиків роботи з нетиповою слідовою інформацією, проведення оглядів місця події (ОМП) на значних за площею територіях, об'єктах цивільної та критичної інфраструктури, що зазнали значних руйнувань у результаті масованих ракетних обстрілів та бомбардувань (зокрема, зі значною кількістю жертв); ОМП, пов'язані зі знищенням габаритної військової техніки; ексгумація тіл із місць масових захоронень; огляд місць незаконного утримання та катування людей; огляд місць розстрілів евакуаційних колон з цивільними; ідентифікація загиблих за ДНК; робота щодо ідентифікації тіл загиблих військовослужбовців ЗСУ; відбір зразків букального епітелію у родичів загиблих та зниклих безвісти

осіб – таким є неповний перелік завдань, які постали перед криміналістами в умовах повномасштабного етапу війни.

3 квітня 2022 року спеціалісти-криміналісти підрозділів криміналістичного забезпечення Національної поліції України, у складі зведених загонів та слідчо-оперативних груп, систематично відряджалися на деокуповані території Київської, Харківської, Херсонської та інших областей для участі у слідчих діях з метою збору доказової бази та ідентифікації осіб російських військових, причетних до скоєння військових злочинів; установлення позицій розташування ворожої військової техніки; установлення напрямків здійснення ракетних, артилерійських, мінометних обстрілів деокупованих населених пунктів. Виконуючи визначені завдання, криміналісти НПУ проводять ОМП та документують воєнні злочини, застосовуючи при цьому пересувні криміналістичні лабораторії, сучасні техніко-криміналістичні засоби та методи фіксації, виявлення, упакування та вилучення слідової інформації. Зібрана слідова інформація фіксується та зберігається з тим, щоб у подальшому слугувати доказовою базою у Міжнародному кримінальному суді для притягнення до відповідальності винних за вчинення воєнних злочинів.

Так, у ході деокупаційних заходів у межах Київської області, спеціалісти-криміналісти НПУ провадили роботу щодо документування слідів воєнних злочинів у Бородянці, Бучі, Мощуні, Мотижині, Ірпені та інших населених пунктах.

На початку квітня 2022 року, для виконання деокупаційних заходів, керівництвом НПУ було прийнято рішення про формування зведених загонів із працівників управління криміналістичного забезпечення ГСУ та обласних підрозділів криміналістичного забезпечення. У межах зазначених заходів поліцейські криміналісти, разом зі слідчими та працівниками оперативних підрозділів, провели сотні ОМП. Спеціалістами-криміналістами було відпрацьовано місця масових захоронень та облаштованих окупантами катівень; сліди розстрілів евакуаційних колон; місця розташування та дислокації військовослужбовців російської армії; розграбовані приватні будинки, магазини, квартири; знищені об'єкти інфраструктури. Криміналістами було виявлено, зафіксовано та вилучено значний масив слідової інформації (сліди дактилоскопічного походження, змиви слідів біологічного походження та РБК, запахові сліди тощо), залишених на особистих речах, зброї, боєприпасах військовослужбовців російської армії; складено додатки до протоколів ОМП (плани/схеми/фототаблиці); проведено відбір біологічних зразків у загиблих (військових та цивільних) з метою подальшої ідентифікації за ДНК; організовано надання гуманітарної та іншої допомоги місцевому цивільному населенню.

У м. Буча, біля церкви Святого Апостола Андрія Первозваного та Всіх Святих, на площі понад 400 квадратних метрів, було виявлено масове поховання, в якому було знайдено понад 160 тіл, більшість із яких мали явні ознаки насильницької смерті (вогнепальні поранення, сліди катувань, зв'язані кінцівки, відсутність одягу тощо). Беручи участь у ексгумації тіл, спеціалісти-

криміналісти зі складу зведених загонів НПУ виявляли, фіксували, вилучали слідову інформацію, відбирали у загиблих біологічні зразки з метою подальшої їх ідентифікації за ДНК. У результаті проведених оглядів і судово-медичних експертиз встановлено факт наявності на більшості тіл ознак насильницької смерті, таких, як вогнепальні поранення; вибухові травми (осколкові поранень, масивні травми тіла); катування (мотузки на шиї; зв'язані за спиною руки; пластикові хомути на зап'ястках; кульові поранення колінних суглобів; множинні переломи ребер, кінцівок, щелеп; колото-різані рани м'яких частин тіла) тощо.

Відповідні заходи з документування воєнних злочинів були здійснені на місцях розстрілів цивільних на вул. Яблунській, інших вулицях і кварталах м.Буча [4, с. 16-17].

Значний обсяг заходів щодо документування слідів воєнних злочинів було реалізовано у процесі деокупації звільнених територій Харківської та Херсонської областей. Так, на околиці м. Ізюм, у лісі, було виявлено понад 400 могил часів окупації. Жителі Ізюма розповідали про зниклих безвісти, прицільно вбитих та закатованих людей. Із 447 ексгумованих тіл спеціалістами-криміналістами НПУ було ідентифіковано 22 особи військовослужбовців ЗСУ. Криміналісти НПУ у складі спеціально створених слідчо-оперативних груп взяли участь у проведенні оглядів місця події за кожним фактом виявленого масового поховання, зафіксувавши факти наявності на більшості виявлених тіл ознак насильницької смерті (зв'язані руки, кульові отвори, переломи, мінно-вибухові травми, тощо) [4, с. 25-26].

Для участі спеціалістів-криміналістів НПУ у деокупаційних заходах на звільнених територіях Херсонської області рішенням керівництва було стягнуто додаткові сили з числа поліцейських (оперативних працівників, слідчих, криміналістів та інших підрозділів) з усієї України. Масштабна і кропітка робота зі збору доказів на звільненій території Херсонщини почалась у жовтні 2022 року. Вона виконувалась в умовах підвищеної небезпеки життю і здоров'ю працівників підрозділів криміналістичного забезпечення НПУ, адже території та об'єкти, переважно, були навмисно заміновані ворогом, а слідчі дії здійснювались у зоні досяжності артилерії, розвідувальних дій ворожих БпЛА, FPV-дронів та ворожої авіації. Ворог вів постійну розвідку з метою завдання ураження по особовому складу ЗСУ та спецпідрозділів.

Основними напрямками роботи криміналістів НПУ у ході здійснення деокупаційних заходів у Херсонській області було: проведення ОМП із застосуванням пересувних криміналістичних лабораторій; використання сучасних техніко-криміналістичних засобів та методів фіксації, виявлення, упакування та вилучення слідової інформації. У межах зазначених заходів основний масив роботи полягав у відпрацюванні фактів злочинів проти особи: вбивств, позбавлення волі, катувань, злочинів проти статевої свободи, мародерства тощо [4, с. 30-31].

Отже, в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації НПУ у цілому та її підрозділи криміналістичного забезпечення зокрема, зіштовхнулася із значними труднощами. З метою забезпечення ефективного

виконання НПУ покладених на неї в умовах воєнного стану завдань, її повноваження були значно розширені. Водночас, у процесі героїчного протистояння ЗСУ, інших суб'єктів сектору безпеки і оборони російській збройній агресії, виникатимуть нові виклики і завдання, реалізація яких потребуватиме нового бачення і нових, сучасних, адаптованих підходів.

Список використаних джерел:

1. Афонін Д.С., Боксгорн А.В. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 224–230.

2. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану»: Закон України від 15 березня 2022 року № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n68>. (дата звернення: 30.04.2025).

3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Tex>. (дата звернення: 30.04.2025).

4. Криміналісти Національної поліції України: історія та сьогодення: Інформаційне видання / [Вигівський І.М., Цуцкірідзе М.С., Шевчишен А.В., Левицький А.О., Москалюк О.М.]. Частина 2. – Київ: Головне слідче управління Національної поліції України, 2025. - 340 с.

5. Юнін О.С. Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія: право. Scientific notes. Series : Law*. 2023. № 14. С. 95-100.